

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

ЧЕБОТАРЬОВ МИКОЛА КОРНІЙОВИЧ

УДК 378.4:37.032(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО
АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Романовський Олександр Георгійович,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
завідувач кафедри педагогіки та психології
управління соціальними системами імені
академіка Івана Зязюна, м. Харків.

Офіційні опоненти доктор педагогічних наук, професор кафедри
практичної психології та педагогіки,
Гомонюк Олена Михайлівна
Хмельницький національний університет,
Міністерство освіти і науки України,
професор кафедри психології та педагогіки

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи,
Главацька Ольга Леонідівна
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
Міністерство освіти і науки України,
доцент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи

Захист відбудеться «18» грудня 2018 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус № 2, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32 та на сайті університету за адресою: www.vspu.edu.ua.

Автореферат розісланий «16» листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Глобалізація, динамічність і нестабільність вітчизняної і світової економіки, підвищення вимог ринку праці до кваліфікації фахівців, суперництво між суб'єктами господарювання в процесі досягнення стратегічних цілей їх функціонування потребують безупинного пошуку нових, більш досконалих форм і способів діяльності, налагодження ефективних взаємовідносин всередині соціально-економічної системи. Досягнення конкурентоспроможності, стабільності, безпеки, прибутку в сучасних невизначених і плінних умовах вимагає від підприємств, установ, організацій постійної готовності до коригування діяльності відповідно до зовнішніх і внутрішніх змін.

Успішність пристосування суб'єктів господарювання до інтенсивних соціально-економічних і суспільно-політичних трансформацій залежить, зокрема, від спроможності керівників, директорів, менеджерів різних рівнів здійснювати адаптивне управління їх діяльністю. За таких умов посилюються вимоги до управлінської підготовки майбутніх менеджерів у закладах вищої освіти (ЗВО), виникає необхідність удосконалення її змісту, методів, форм, засобів з огляду на потребу формування готовності до адаптивного управління під час професійного навчання. В процесі навчальної взаємодії, співтворчості, співпраці студенти ЗВО мають збагатити власну управлінську компетентність не лише міцними знаннями сутності, призначення, функцій, принципів, технологій адаптивного управління, а й розвинути актуальні часу вміння й навички його здійснення в реальних мінливих умовах, прийняття і втілення вчасних, ефективних управлінських рішень, що забезпечать впевнене функціонування й розвиток соціально-економічної системи підприємств, установ, організацій в умовах постійних трансформацій.

Проблема вдосконалення управлінської підготовки майбутніх менеджерів викликає зацікавленість вітчизняних і зарубіжних учених, в наукових дослідженнях яких розкриваються її різні аспекти: перегляд змістових і концептуальних засад професійної підготовки майбутніх фахівців, підвищення ефективності освітньої діяльності ЗВО, впровадження сучасних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес (Г. Васянович, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, А. Коломієць, О. Кокун, В. Кремень, Н. Ничкало, С. Сисоєва); удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх менеджерів у ЗВО, розвиток у них особистісно й професійно значущих для майбутньої управлінської діяльності якостей (Л. Влодарска-Зола, Є. Воробйова, І. Гінсіровська, Л. Грень, О. Капітанець, В. Ключко, О. Кондрашова, В. Олексенко, В. Петрук, О. Пономарьов, О. Романовський, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ); формування професійної культури майбутніх менеджерів, підвищення їхньої управлінської компетентності (Н. Андрущенко, О. Баєва, Б. Головешко, Т. Гура, Л. Карамушка, А. Клімова, О. Крупський, М. Москальов, С. Резнік, Л. Служинська, С. Тарасова, В. Черкасов, Н. Черненко).

Наукові публікації вчених відображають питання адаптивного управління як чинника ефективності менеджменту, а саме: розвиток теорії і практики адаптивного управління щодо різних суб'єктів господарювання (М. Буднік, Г. Бушмельова, В. Дубчак, К. Єрохін, С. Кравченко, О. Раєвнева, І. Стец, О. Тімінський, Н. Туріца, С. R. Allen, J. J. Fontaine, K. L. Pope, A. S. Garmestani), у системі освіти (Т. Борова, Г. Єльнікова, Н. Коломінський, В. Панов, В. Федоров, Л. Фесик, В. Ясвін); розгляд адаптивного управління з точки зору забезпечення інноваційності, конкурентності, безпечності, стабільності і прибутковості діяльності підприємств, установ, організацій (С. Алексєєв, В. Денисов, Т. Дем'яненко, В. Дорофєєва, Є. Ждаміров, Л. Калініченко, В. Левицький, І. Мойсеєнко, Н. Пойда-Носик, В. Стасюк, І. Токманова, В. Хромова, J. A. Pearce, R. B. Robinson) тощо.

Формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління в умовах зростання масштабів і динамізму змін має бути спеціально організованим, науково обґрунтованим процесом, покладатися на низку освітніх інновацій, які сприятимуть формуванню особистісних і професійних якостей, необхідних для адаптації й досягнення успіху в управлінській діяльності.

Не зважаючи на актуальність цієї проблеми, концепція, що розкриває повною мірою процес формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки, нині недостатньо розроблена. Системний аналіз сучасних наукових поглядів на способи і технології, що забезпечують формування особистісних і професійних новоутворень необхідних для успішної адміністративної адаптації майбутніх менеджерів до динамічних змін внутрішнього і зовнішнього середовищ підприємств, установ, організацій, вивчення практики професійної підготовки менеджерів у ЗВО дозволили визначити низку *суперечностей* між:

- масштабом і динамізмом суспільно-політичних і соціально-економічних змін, які потребують від менеджерів засвоєння нових підходів і навичок в управлінні, підвищення їхньої готовності до адаптивного управління та одночасно відсутністю спеціальних програм її формування на різних етапах навчання в ЗВО;

- зростанням значущості адаптивного управління в суспільному житті, економіці, бізнесі, підприємництві, системі освіти й недостатньою готовністю майбутніх менеджерів до оволодіння відповідними компетенціями під час здобування вищої освіти, їх застосування в практиці керівництва;

- необхідністю забезпечувати в педагогічному процесі двохсторонній зв'язок при відстеженні готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління й недостатньою розробкою критеріїв, показників і рівнів її оцінки в теорії та практиці професійного навчання.

Отже, недостатня розробленість проблеми формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління та потреба вдосконалення їхньої управлінської компетентності шляхом збагачення суб'єктивного особистісно-професійного досвіду в цьому аспекті професійних функцій зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Формування готовності**

майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною держбюджетної наукової теми «Розробка методології розвитку лідерського потенціалу національної гуманітарно-технічної та управлінської еліти в інформаційному суспільстві» кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка Івана Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (0115U000520). Тема дисертації затверджена вченою радою факультету інформатики та управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (протокол №6 від 18 лютого 2014 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої Ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №4 від 29 квітня 2014 р.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх менеджерів у ЗВО.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління в процесі професійної підготовки.

Відповідно до мети дослідження були визначені такі його **завдання**:

1. З'ясувати стан розробленості досліджуваної проблеми, уточнити зміст ключових понять на основі аналізу наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних учених.

2. Визначити сутність і структуру готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління, конкретизувати її компоненти, критерії, показники, рівні сформованості.

3. Визначити й обґрунтувати педагогічні умови та створити модель формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління в процесі професійної підготовки.

4. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління в процесі професійної підготовки, розробити методичний супровід цього процесу.

В основу дослідження покладено **гіпотезу** про те, що процес формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: забезпечення спрямованості майбутніх менеджерів на формування готовності до адаптивного управління; активізація взаємодії викладачів і студентів для забезпечення їх ефективної включеності у процес формування готовності до адаптивного управління; використання інноваційних педагогічних технологій для формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління.

Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і перевірки експериментальної гіпотези використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**:

- *теоретичні*: вивчення й аналіз нормативних джерел, економічної, педагогічної та психологічної літератури з проблеми дослідження, систематизація, порівняння й узагальнення теоретичної інформації для з'ясування стану розроблення обраної проблеми, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, сутності готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління, обґрунтування її змісту та структури;

- *емпіричні*: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи), спостереження, бесіда, анкетування, опитування, тестування, самооцінювання, експертне оцінювання для перевірки ефективності визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки;

- *методи кількісної та якісної обробки даних*: описової статистики для аналізу, узагальнення, систематизації одержаних емпіричних показників на різних етапах дослідно-експериментальної роботи; інтерпретаційні методи для пояснення результатів дослідження, формулювання відповідних їм висновків; t-критерій Стюдента для визначення статистичної значущості результатів педагогічного експерименту, доведення експериментальної гіпотези.

Експериментальна база дослідження. Педагогічний експеримент проводився впродовж 2007-2018 р. на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Запорізького національного університету, Одеського національного політехнічного університету, Харківського національного автомобільно-дорожного університету. В дослідно-експериментальній роботі взяли участь 398 студентів, 12 викладачів.

Наукова новизна і теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління в процесі професійної підготовки, а саме: забезпечення спрямованості майбутніх менеджерів на формування готовності до адаптивного управління; активізація взаємодії викладачів і студентів для забезпечення їх ефективної включеності у процес формування готовності до адаптивного управління; використання інноваційних педагогічних технологій для формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління, розроблено модель їх реалізації в ЗВО;

- *уточнено* зміст поняття «адаптивне управління», *визначено сутність і вдосконалено структуру готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління* через конкретизацію її компонентів (мотиваційно-ціннісний, операційно-діяльнісний, саморегулюючий), однойменних критеріїв, відповідних їм показників і рівнів сформованості;

- *подальшого розвитку* набули характеристика важливих для формування управлінської компетентності особистісно і професійно значущих якостей

майбутніх менеджерів; обґрунтування ефективних форм і методів підготовки студентів до управлінської діяльності в ЗВО.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні змістового наповнення й методичного забезпечення лекційних і практичних занять окремих навчальних дисциплін циклів професійної та практичної підготовки («Основи менеджменту», «Управління персоналом», «Організація праці менеджера», «Стратегічне планування», «Ділове адміністрування», «Антикризове управління», «Інноваційний менеджмент»), гуманітарної і соціально-економічної підготовки («Вступ до спеціальності», «Основи психології та педагогіки», «Конфліктологія та психологія управління») для студентів освітніх ступенів бакалавра, магістра (ОКР спеціаліста) у контексті збагачення їхнього суб'єктивного особистісно-професійного досвіду з адаптивного управління; авторському доповненні навчально-методичного забезпечення викладання спецкурсу «Психологія досягнення успіху».

Навчальний посібник «Готовність до адаптивного управління сучасного менеджера в умовах конкуренції на ринку праці» може використовуватися викладачами в освітньому процесі ЗВО, студентами для підготовки до практичних занять і екзаменів, під час самостійної роботи.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка № 66-02-301/40 від 19.06.2018 р.), Запорізького національного університету (довідка № 0104-13/44 від 05.06.2018 р.), Одеського національного політехнічного університету (довідка № 1244/83-06 від 31.05.2018 р.), Харківського національного автомобільно-дорожного університету (довідка № 1461/57 від 24.05.2018 р.).

Особистий внесок автора в працях, написаних у співавторстві, полягає у виокремленні сутнісних характеристик адаптивного управління [7; 21]; теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління [4]; розкритті змісту й методики формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління [8]; визначенні потенціалу тренінгових технологій та ігрового проектування у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів у ЗВО [13; 17]; тлумаченні сутності особистісно й професійно значущих якостей майбутніх менеджерів, визначенні ефективних шляхів, методів, засобів і форм їх формування у процесі професійної підготовки [5; 18; 19; 20].

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження доповідалися на *міжнародних конференціях* («Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи» (Харків, 2014, 2015), VI Кримські педагогічні читання «Нові педагогічні технології в освіті та формування гуманітарно-технічної еліти» (Алушта, 2013), «Психолого-педагогічні аспекти формування управлінського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика» (Харків, 2014), «Духовно-моральні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації» (Харків, 2014), «Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників» (Харків, 2015, 2016), «Лідери 21 століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі

гуманітарних технологій» (Харків, 2017), «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (Харків, 2018), обговорювалися на *міжнародних школах-семінарах* («Сучасні педагогічні технології в освіті» (Харків, 2016, 2018), засіданнях кафедри ППУСС НТУ «ХП».

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження відображено у 21 публікації (у тому числі 11 одноосібних), із них 7 – статті у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – стаття в іноземному фаховому періодичному виданні, 10 – публікації у збірниках матеріалів наукових конференцій, 2 – навчально-методичні праці, 1 – колективна монографія.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списків використаних джерел до кожного розділу (386 найменувань, із них 12 – іноземною мовою), 12 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 345 сторінок, із них основний текст займає 185 сторінок. Текст дисертації містить 25 таблиць на 12 сторінках, 10 рисунків на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, сформульовано гіпотезу, схарактеризовано методи дослідження, визначено наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, представлено інформацію щодо особистого внеску, впровадження й апробації результатів дослідження.

У першому розділі – **«Теоретичні основи дослідження проблеми формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки»** – схарактеризовано сутність досліджуваної проблеми, стан її розроблення, проаналізовано концептуальні аспекти й стратегічні завдання підвищення якості управлінської підготовки майбутніх менеджерів, визначено структуру їхньої готовності до адаптивного управління.

Упроваджені галузеві реформи, підвищення запитів ринку праці до управлінської компетентності менеджерів різних ланок, їхньої готовності здійснювати ефективне керівництво й забезпечувати інноваційний характер розвитку підприємств, установ, організацій в умовах високої конкуренції, значних ризиків, суспільно-політичної й економічної нестабільності висувають вимоги до поліпшення якості вищої освіти випускників ЗВО (Н. Андрущенко, О. Борисюк, Л. Влодарська-Зола, Є. Воробйова, І. Гінсіровська, Т. Гура, Л. Гурч, П. Друкер, Л. Карамушка, А. Клімова, О. Кондрашова, А. Король, М. Москальов, О. Мушинська, С. Резнік, О. Романовський, С. Тарасова, В. Хромова, О. Щербина та ін.). Оголошені пріоритети щодо оновлення змісту освіти, максимального наближення компетенцій випускників ЗВО до потреб різних сфер науки, суспільної практики і ринку праці, підвищення їхньої конкурентоспроможності закріплені й у низці нормативних документів (Закони України «Про вищу освіту», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), що потребує упровадження в

процес підготовки майбутніх спеціалістів інноваційних технологій, методів і форм навчання, важливих для успішної роботи за обраним фахом.

Студіювання педагогічної, економічної, психологічної літератури та інших джерел (А. Бекмурзіна, Т. Борова, М. Буднік, Г. Бушмельова, Г. Єльнікова, Т. Дем'яненко, Є. Ждаміров, Л. Калініченко, Л. Кожуріна, В. Левицький, Н. Пойда-Носик, І. Стец, І. Токманова, В. Толочко, Н. Якименко-Терещенко та ін.) дозволило узагальнити сучасні наукові погляди на структуру поняття «адаптивне управління», розкрити його мету й завдання, визначити об'єкт, категоризувати функції і принципи, представити інструменти, методи й етапи реалізації, візуалізувати у вигляді моделі (див. рис. 1). *Адаптивне управління* розуміється як вид управління, що покладається на використання гнучких, інноваційних інструментів і методів у процесі ухвалення управлінських рішень, на їх основі впровадження доцільних і своєчасних змін, спрямований на забезпечення ефективності діяльності, підтримання стійкого розвитку й стабільності, підвищення конкурентних переваг підприємства, установи, організації в умовах невизначеності, соціально-економічної й суспільно-політичної нестабільності.

Рис. 1. Авторська модель наукової репрезентації сутності адаптивного управління.

Формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки вимагає вдосконалення змісту, впровадження інновацій в освітню діяльність ЗВО. Вивчення наукових публікацій з проблем професійної освіти (Г. Васянович, С. Гончаренко, Р. Гуревич, М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Кремень, О. Кокун, Н. Ничкало, О. Романовський, В. Семиченко та ін.), енциклопедично-довідникової літератури дозволило визначити *підготовку майбутніх менеджерів до адаптивного управління* як цілеспрямований, організований, системний процес навчання майбутніх менеджерів у ЗВО, спрямований на розвиток їхньої професійної компетентності й управлінської культури загалом, а також формування готовності до

адаптивного управління зокрема. *Готовність майбутнього менеджера до адаптивного управління* слід розуміти як характеристику суб'єкта управлінської діяльності, який самостійно пристосовується до її змін, набуває необхідні для цього знання і вміння, здатен приймати відповідні рішення у проблемних ситуаціях, планувати та здійснювати дії, адекватні конкретним обставинам, а також забезпечує самоконтроль, саморегуляцію, самоуправління і самовдосконалення у процесі їх ефективного виконання.

Готовність майбутніх менеджерів до адаптивного управління поєднує *мотиваційно-ціннісний* (репрезентує комплекс суб'єктивно значущих потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій, настанов, що зумовлюють прагнення вдосконалювати власну готовність до адаптивного управління), *операційно-діяльнісний* (розкриває систему знань, умінь і навичок реалізації адаптивного управління в професійній діяльності) і *саморегулюючий* (характеризує набір важливих особистісно-професійних здатностей, що забезпечують ефективність самоуправління й управління соціально-економічною системою) компоненти. Показниками мотиваційно-ціннісного критерію є усвідомлення значущості готовності до адаптивного управління для успішної професійної діяльності менеджера, інтерес до проблем адаптивного управління, мотивація досягнення успіху, задоволеність вибором професії; операційно-діяльнісного – академічна успішність з управлінських дисциплін, знання проблем адаптивного управління, здатність до самоуправління, здатність до адаптації; саморегулюючого – самоефективність, комунікативна компетентність, здатність до вольової саморегуляції, здатність до самоконтролю). Виокремлено також рівні сформованості готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління (низький, середній, високий).

У другому розділі – **«Методичні засади формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки»** – визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки, представлено модель і розкрито особливості їх реалізації у ЗВО.

Модель формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління визначено як узагальнену й графічно представлену систему процесу професійної підготовки, що відображає суттєві ознаки, властивості, характеристики і зв'язки об'єкта дослідження з освітнім середовищем ЗВО, репрезентує цілісність його структурних компонентів, складається з взаємопов'язаних інваріантних елементів: мети, підходів, принципів, змісту, методів, форм, засобів, етапів, результатів навчання (рис. 2). У моделі органічно поєднані концептуально-цільовий, теоретико-методологічний, змістово-технологічний і результативно-оцінний блоки.

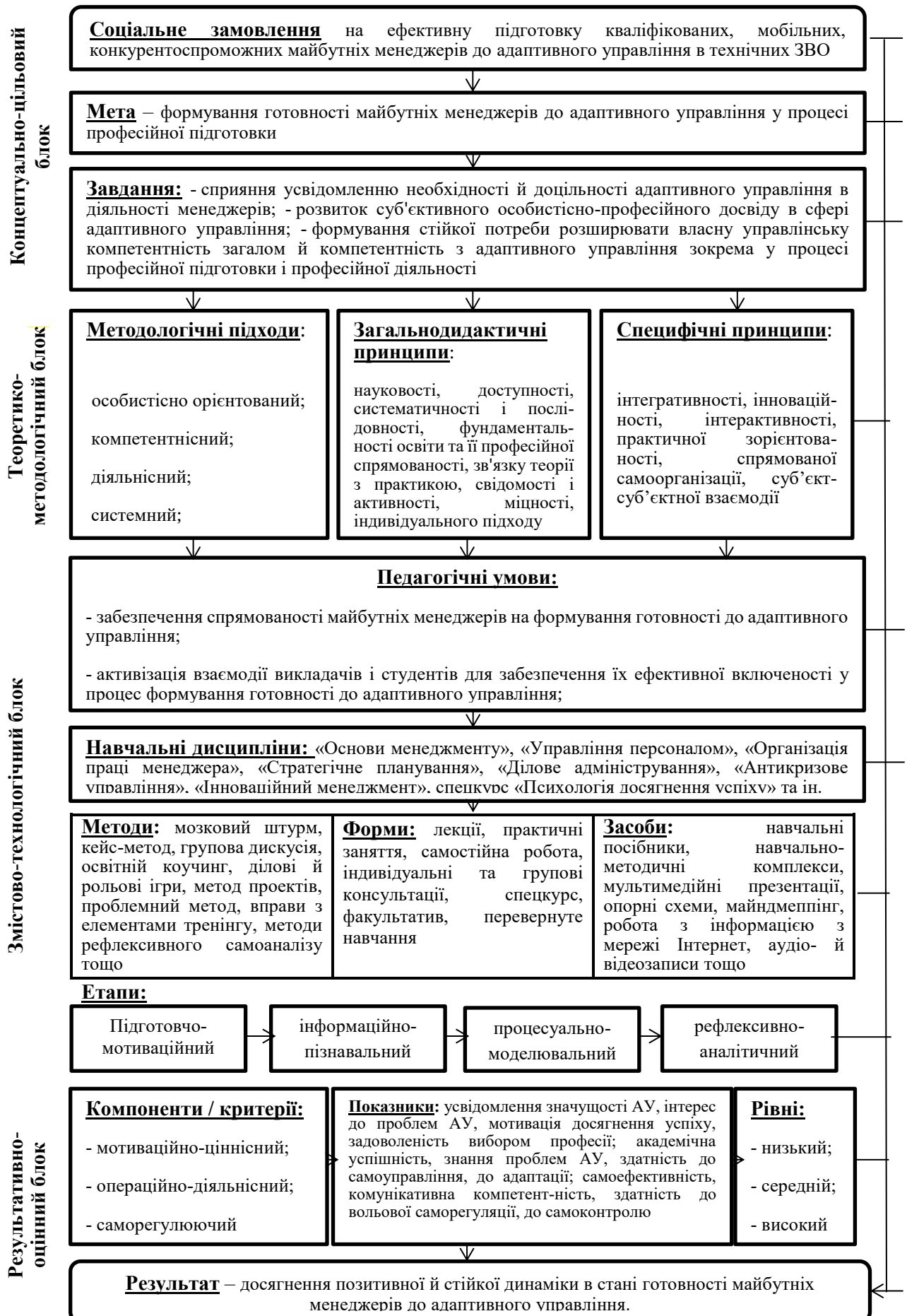

Рис. 2. Модель формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління в процесі професійної підготовки.

На основі аналізу сутності та складових проблеми дослідження виокремлено та обґрунтовано такі педагогічні умови: забезпечення спрямованості майбутніх менеджерів на формування готовності до адаптивного управління; активізація взаємодії викладачів і студентів для забезпечення їх ефективної включеності у процес формування готовності до адаптивного управління; використання інноваційних педагогічних технологій для формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління.

Реалізація педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління відбувалася послідовно впродовж підготовчо-мотиваційного, інформаційно-пізнавального, процесуально-моделювального й рефлексивно-аналітичного етапів. На *підготовчо-мотиваційному етапі* з урахуванням результатів першого оцінювання міри сформованості компонентів готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління за виділеними критеріями і відповідними їм показниками особливий акцент робився на підвищення мотивації, зацікавленості студентів проблемами адаптивного управління, формування їхньої спрямованості на збагачення власного суб'єктивного особистісно-професійного досвіду, активне включення в навчальну діяльність, підвищення відповідальності за результативність і ефективність розвитку й саморозвитку таких управлінських компетенцій.

Упродовж підготовчо-мотиваційного етапу реалізовувалася переважно перша педагогічна умова – забезпечення спрямованості майбутніх менеджерів на формування готовності до адаптивного управління, використовувалися традиційні й інтерактивні технології навчання, що сприяли актуалізації професійних намірів студентів щодо адаптивного управління, стверджували їх потребу в постійному особистісному і професійному саморозвитку, задіювали рефлексивну складову особистісно-професійного досвіду, спрямовували зусилля на напрацювання індивідуального стилю навчально-професійної діяльності, продукували ситуації успіху в навчанні (навчальні дисципліни «Вступ до спеціальності», «Основи психології та педагогіки», «Основи менеджменту»). Упровадження цієї педагогічної умови покладалося на використання методів проблемного навчання, проектів, мозкового штурму, дискусійних методів з метою активізації в студентів пізнавального інтересу, навчальної мотивації, мотивації досягнення успіху, професійної спрямованості на саморозвиток важливих для адаптивного управління компетенцій та особистісно й професійно значущих якостей (відповідальність, цілепокладання, самоефективність, самоорганізація тощо). Під час навчальних занять і в процесі позанавчальної роботи практикувалося знайомство майбутніх менеджерів з передовим досвідом у сфері адаптивного управління, використовувалися рольові ігри, ситуаційні завдання, вправи з елементами тренінгу, форми і методи актуалізації, мотивування і стимулювання діяльності, самооцінки і самоаналізу (рефлексивні есе), побудови особистісно-професійної програми саморозвитку, психологічної підтримки тощо.

На *інформаційно-пізнавальному етапі* відбувалося вивчення сутності менеджменту, його законів і закономірностей, принципів і методів, функцій і технологій, відбувалося перше діяльне знайомство з процесом управління,

прийняття управлінських рішень тощо. На цьому етапі створювалися умови для поступового опанування студентами змістом, призначенням і особливостями адаптивного управління, його метою і завданнями, функціями й інструментами, які конкретизувалися на наступному – процесуально-моделювальному етапі.

Досягненню успіху в розвитку компетенцій з адаптивного управління сприяло впровадження другої педагогічної умови – активізація взаємодії викладачів і студентів для забезпечення їх ефективної включеності у процес формування готовності до адаптивного управління, що передбачала моделювання формату навчальної взаємодії і співпраці, відмову від традиційного розподілу ролей «суб'єкта» і «об'єкта навчання». Інтенсивна взаємодія викладачів і студентів відбувалася під час лекційних і практичних занять.

Підвищення обізнаності майбутніх менеджерів з проблем адаптивного управління відбувалося шляхом доповнення інформаційного обсягу навчальних дисциплін, включених до навчального плану підготовки фахівців з менеджменту за різними освітніми ступенями відповідними темами (навчальні дисципліни «Основи менеджменту», «Управління персоналом», «Організація праці менеджера», «Ділове адміністрування» та ін.). Було створено т.зв. міждисциплінарний освітній модуль. Дотримувалася наступність в опрацюванні навчального матеріалу, збільшувалася й узагальнювалася інформація з адаптивного управління, відпрацьовувалися практичні технології його здійснення, що сприяло збагаченню особистісно-професійного досвіду майбутніх менеджерів. У навчальній взаємодії використовувалися методи проблемного, контекстного, критеріально-орієнтованого навчання, освітній коучинг, засоби візуалізації (мультимедійні презентації, опорні схеми, майндмепінг), ресурси мережі Інтернет.

Процесуально-моделювальний етап передбачав формування в майбутніх менеджерів навичок адаптивного управління шляхом імітування професійно подібних ситуацій у форматі аудиторної і позааудиторної роботи; відпрацювання алгоритму прийняття управлінських рішень з орієнтуванням на специфічні умови діяльності підприємств, установ, організацій; розвитку прогностичних, організаційно-управлінських, комунікативних, саморегулятивних та інших умінь. Упродовж цього етапу активно реалізувалася третя педагогічна умова – використання інноваційних педагогічних технологій для формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління. Навчальна співпраця на цьому етапі сприяла підвищенню впевненості майбутніх менеджерів у власних можливостях з реалізації адаптивного управління завдяки вивченню, аналізу й узагальненню інноваційного досвіду в цій сфері, першим власним спробам вирішення управлінських завдань в навчальній і квазіпрофесійній діяльності, що призвело до збільшення практичної складової суб'єктивного особистісно-професійного досвіду студентів ЗВО з адаптивного управління.

Під час реалізації третьої педагогічної умови напрацьовувалися ефективні й доцільні в різних випадках діяльності підприємств, установ, організацій тактики впровадження адаптивних управлінських рішень, аналізувалися конкретні зразки з реальної практики, визначалися альтернативні варіанти

попередження й вирішення проблем, що потребувало застосування знань з адаптивного управління. В процесі навчальної співпраці використовувалися проблемні завдання й ситуації, кейс-метод, ділові та рольові ігри, елементи соціально-психологічного тренінгу, освітній коучинг, метод інциденту, баскет-метод тощо. Було прочитано також спецкурс *«Психологія досягнення успіху»*.

Студенти розвивали і вдосконалювали навички саморегуляції, цілепокладання, емоційно-вольового самоконтролю, продуктивної професійної комунікації. Завдяки створенню сприятливого соціально-психологічного клімату, атмосфери взаєморозуміння й взаємопідтримки, підкріпленню здобутків майбутніх менеджерів у сфері адаптивного управління підсилювалася мотивація досягнення успіху, зростала їх впевненість у правильності зробленого професійного вибору, готовність мобілізуватися, самостійно приймати відповідальні управлінські рішення у нестабільних, нетипових, висококонкурентних і кризових умовах, здатність працювати в команді в процесі реалізації стратегії адаптації підприємств, установ, організацій до мінливих внутрішніх і зовнішніх умов.

Рефлексивно-аналітичний етап спрямовувався на самоаналіз майбутніми менеджерами досягнутих змін у стані сформованості їхньої готовності до адаптивного управління, з'ясування міри задоволеності отриманими результатами й, на цій основі, постановку нових цілей для подальшої самоосвіти й самовдосконалення. Завдяки проведеному повторному оцінюванню були зроблені висновки про міру сприятливості виявленої динаміки за виділеними в структурі готовності менеджерів до адаптивного управління компонентами, критеріями та їх показниками.

На цьому етапі діяльність майбутніх менеджерів була спрямована на самоаналіз одержаного особистісно-професійного досвіду з адаптивного управління. Предметом самоаналізу були різні компетенції, що входять в ключові результати навчання за відповідним ступенем підготовки й сформовані в процесі формування в майбутніх менеджерів готовності до адаптивного управління. Застосовувалися методи індивідуального й групового рефлексивного аналізу (рангові решітки, нарис-самохарактеристика, незавершені речення), ретроспективного й перспективного проектування власного саморозвитку в сфері адаптивного управління, що сприяли усвідомленню набутого майбутніми менеджерами особистісно-професійного досвіду, закріпленню професійних намірів щодо перспектив подальшого самовдосконалення управлінської компетентності, підвищення самоефективності й впевненості в здатності до реалізації адаптивного управління підприємствами, установами, організаціями.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки»** – охарактеризовано організацію та етапи проведення педагогічного експерименту, представлено його кількісні та якісні результати.

Дослідно-експериментальна робота з експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління в процесі професійної підготовки відбувалася

впродовж трьох етапів: *констатувального (2007-2010 рр.)*, що спрямовувався на теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми, визначення базових понять дослідження, розроблення структури готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління, добір методів для оцінювання міри сформованості її компонентів за визначеними критеріями та їх показниками, аналіз результатів первинного оцінювання й обґрунтування педагогічних умов для підвищення ефективності формування важливого особистісно-професійного новоутворення; *формувального (2011-2015 рр.)*, впродовж якого здійснювалася експериментальна апробація визначених і обґрунтованих педагогічних умов; *контрольного (2016-2018 рр.)*, що дозволив за результатами повторного оцінювання узагальнити одержані результати щодо впливу педагогічних умов на формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки.

Оцінювання рівня сформованості готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління на констатувальному й контрольному етапах здійснювалося відповідно до розробленої структури цього професійного утворення (компонентів, критеріїв і їх показників) із застосуванням методів *спостереження* за навчальною діяльністю студентів, *вербально-комунікативних методів* (бесіди, опитування, анкетування, інтерв'ю), *експертного оцінювання* викладачами навчальних досягнень студентів, *тестування* з використанням надійних і валідних психодіагностичних методик («Діагностика мотивації до успіху та уникнення невдачі» (А. Реан); «Яка твоя адаптивність?»; «Здібність самоуправління» (Н. Пейсахов); тест-опитувальник самоефективності (Дж. Маддукс, М. Шеєр, адаптація А. Бояринцевої); «Дослідження вольової саморегуляції» (А. Зверков, Є. Ейдман).

У дослідно-експериментальній роботі взяло участь 398 студентів (194 – експериментальна група (ЕГ), 204 – контрольна група (КГ), 12 викладачів.

Результати оцінювання рівня готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління на констатувальному етапі дослідження засвідчили переважання середніх (ЕГ і КГ – 54,2%) і низьких значень (ЕГ – 20,9%, КГ – 20,7%) за всіма її компонентами, що довело необхідність і доцільність обґрунтування й впровадження в освітнє середовище ЗВО педагогічних умов, відповідних форм, методів, засобів навчальної діяльності студентів.

Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи на контрольному етапі показав позитивні зрушення в стані готовності студентів ЕГ до адаптивного управління. В ЕГ відбулося збільшення кількості менеджерів з високим рівнем готовності до адаптивного управління на 27,6% (в КГ – на 12,8%), зменшилися кількісні дані за середнім і низьким рівнем сформованості цього важливого особистісно-професійного утворення (див. рис. 3). За допомогою методів математичної статистики (t-критерій Стьюдента для незалежних вибірок) встановлено, що виявлені в ЕГ позитивні зміни є наслідком проведеного педагогічного експерименту з формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки. У студентів КГ таких суттєвих змін виявлено не було.

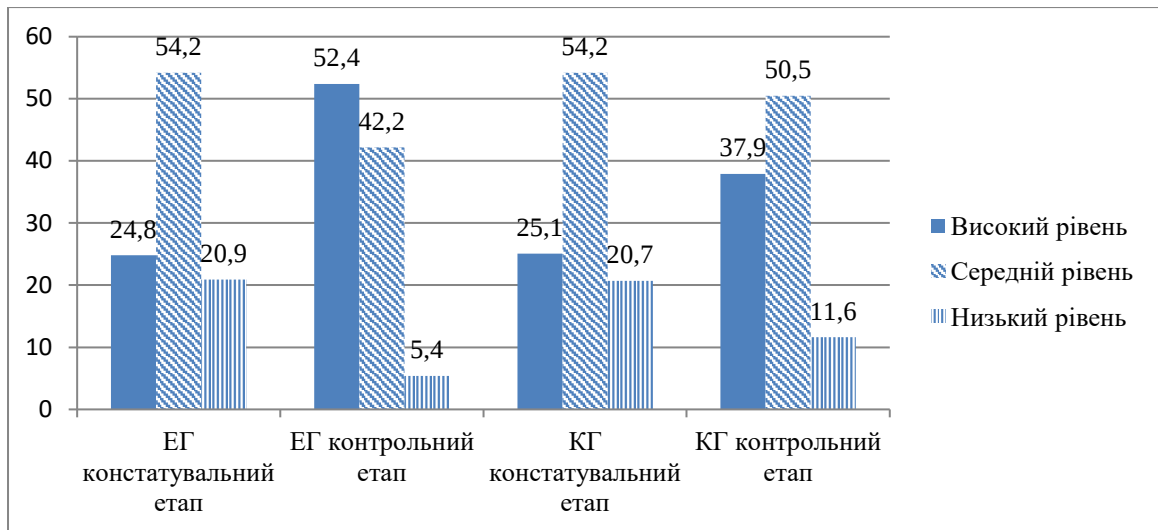

Рис.3.Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління, %

Таким чином, було доведено, що реалізовані педагогічні умови виявилися ефективними для формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління ($t_{\text{емп}} > t_{\text{крит}}$). Студенти ЕГ після завершення формувального етапу педагогічного експерименту показали статистично відмінний вищий результат у стані готовності до адаптивного управління, ніж студенти КГ, що цілком підтверджує сформульовану експериментальну гіпотезу дисертаційного дослідження. Мети дослідження досягнуто, завдання виконані.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз джерел з проблеми дисертаційного дослідження засвідчив збільшення наукового інтересу до підвищення ефективності управлінської компетентності майбутніх менеджерів, вказав на вчасність і доцільність упровадження цільових інновацій в освітню діяльність ЗВО, покликаних формувати готовність майбутніх менеджерів до адаптивного управління в процесі професійної підготовки. Адаптивне управління доцільно тлумачити як вид управління, який покладається на використання гнучких, інноваційних інструментів і методів у процесі ухвалення управлінських рішень, на їх основі впровадження доцільних і своєчасних змін, спрямований на забезпечення ефективності діяльності, підтримання стійкого розвитку й стабільності, підвищення конкурентних переваг підприємства, установи, організації в умовах невизначеності, соціально-економічної й суспільно-політичної нестабільності.

2. Підготовка майбутніх менеджерів до адаптивного управління – це цілеспрямований, організований, системний процес навчання майбутніх менеджерів у ЗВО, спрямований на розвиток їхньої професійної компетентності й управлінської культури загалом, а також формування готовності до адаптивного управління зокрема. Готовність майбутнього менеджера до адаптивного управління слід розуміти як характеристику суб'єкта управлінської діяльності, який самостійно пристосовується до її змін, набуває необхідні для

цього знання і вміння, здатен приймати відповідні рішення у проблемних ситуаціях, планувати та здійснювати дії, адекватні конкретним обставинам, а також забезпечує самоконтроль, саморегуляцію, самоуправління і самовдосконалення у процесі їх ефективного виконання.

Готовність майбутніх менеджерів до адаптивного управління є складним інтегративним особистісно-професійним утворенням, що складається з мотиваційно-ціннісного, операційно-діяльнісного і саморегулюючого компонентів, конкретизується в однойменних їм критеріях і відповідних показниках (усвідомлення значущості готовності до адаптивного управління для успішної професійної діяльності менеджера; інтерес до проблем адаптивного управління, мотивація досягнення успіху; задоволеність вибором професії; академічна успішність з управлінських дисциплін; знання проблем адаптивного управління; здатність до самоуправління; здатність до адаптації; самоефективність, комунікативна компетентність, здатність до вольової саморегуляції, здатність до самоконтролю) та рівнях сформованості (низький, середній, високий).

3. Визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки: забезпечення спрямованості майбутніх менеджерів на формування готовності до адаптивного управління; активізація взаємодії викладачів і студентів для забезпечення їх ефективної включеності у процес формування готовності до адаптивного управління; використання інноваційних педагогічних технологій для формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління. З метою реалізації педагогічних умов створено модель формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління, яка конкретизує логіку процесу підготовки студентів до виконання таких професійних функцій і забезпечує досягнення його інваріантного результату. Модель поєднує чотири взаємопов'язані блоки: концептуально-цільовий (мета й завдання професійної підготовки менеджерів); теоретико-методологічний (наукові підходи, загальні і спеціальні принципи), змістово-технологічний (педагогічні умови, зміст, технологія, етапи їх реалізації) і результативно-оцінний (компоненти, критерії, показники і рівні сформованості готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління).

Реалізація педагогічних умов покладалася на створення в технічних ЗВО продуктивного освітнього середовища завдяки збагаченню інформаційного обсягу навчальних дисциплін проблемами адаптивного управління, досягненню інтеграції й наступності їх опанування; забезпечення процесу адаптивного управління навчальною діяльністю студентів, продукування ситуації навчальної взаємодії і суб'єкт-суб'єктної співпраці; органічне поєднання традиційних форм (лекції, практичні заняття, самостійна робота студентів) й інноваційних педагогічних технологій (контекстного навчання, критеріально-орієнтованого навчання) та інтерактивних методів навчання (мозковий штурм, кейс-метод, дискусії, освітній коучинг, ділові й рольові ігри, дослідницькі й творчі проекти, проблемні завдання й ситуації, професійно спрямовані вправи й завдання з елементами тренінгу, методи рефлексивного самоаналізу тощо).

4. Експериментально доведено ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки. Після завершення дослідно-експериментальної роботи в ЕГ виявлено суттєве збільшення кількості майбутніх менеджерів з високим рівнем готовності до адаптивного управління (з 24,8% на констатувальному етапі експерименту до 52,4% на контрольному). За результатами повторного оцінювання зафіксовано також 42,2% студентів з середнім рівнем готовності і 5,4% з низьким. У майбутніх менеджерів КГ зміни в стані сформованості готовності до адаптивного управління виявилися менш значущими (за високим рівнем приріст склав 12,8%, середнім – 3,7%, студентів з низьким рівнем стало менше на 9,1%).

Наявність значущих відмінностей у результатах студентів ЕГ і КГ була доведена методами математичної статистики, що дозволило підтвердити експериментальну гіпотезу дослідження про ефективність визначених і обґрунтованих педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління й доцільність їх реалізації у процесі професійної підготовки студентів у ЗВО.

Проведений педагогічний експеримент, звісно, не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Наукової уваги потребують, зокрема, питання впровадження кращого зарубіжного досвіду підготовки майбутніх менеджерів до адаптивного управління, вивчення шляхів удосконалення професійної компетентності менеджерів з адаптивного управління в системі післядипломної освіти та підвищення кваліфікації керівників тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Чеботарьов М. К. Аналіз результатів педагогічного експерименту формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління / М. К. Чеботарьов // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовки фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 47 / редкол. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.287-294.(Індексується в міжнародній наковометричній базі Copernicus.).

2. Чеботарьов М. Готовність майбутніх менеджерів до адаптивного управління : сутність, структура, механізми і детермінанти її формування / М. Чеботарьов // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2014. – №2. – С.227-236.

3. Чеботарьов М. К. Обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління / М. К. Чеботарьов // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : Збірник наукових праць / редкол. Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя : КПУ, 2017. – Вип. 53 (106). – С.347-354.

4. Чеботарьов М. К. Педагогічні умови формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління / О. Г. Романовський, М. К. Чеботарьов // East European Scientific Journal. – 2017. – №1(17). – Р.12-18.

5. Чеботарьов М. К. Професіоналізм і відповідальність як чинник адаптивного управління в педагогіці / О. С. Пономарьов, М. К. Чеботарьов // Теорія і практика управління соціальними системами : Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків : НТУ «ХТІГ», 2014. – №4. – С.69-78.

6. Чеботарьов М. К. Самоконтроль як важливий компонент формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління / М. К. Чеботарьов // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2014. – №45. – С.195-200.

7. Чеботарьов М. К. Сутнісні характеристики сучасного стану розвитку теорії адаптивного управління в освітніх системах / О. Г. Романовський, М. К. Чеботарьов // Теорія і практика управління соціальними системами : щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків : НТУ «ХПІ», 2014. – №1. – С.26-33.

8. Чеботарьов М. К. Формування готовності до адаптивного управління у майбутніх менеджерів в технічному виші в процесі професійної підготовки / Є. В. Воробйова, М. К. Чеботарьов // Теорія і практика управління соціальними системами : Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків : НТУ «ХТІГ», 2016. – №2. – С.147-157.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Чеботарьов М. К. Адаптивне лідерство як чинник соціального прогресу / М. К. Чеботарьов // Лідери 21 століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі гуманітарних технологій : Матеріали науково-практичної конференції 21-22 вересня 2017 року / За заг. ред. О. Г. Романовського. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – С.73-76.

10. Чеботарев М. К. Адаптивне управління в системі інноваційних педагогічних технологій / М. К. Чеботарьов // Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи. Шоста Міжнародна науково-практична конференція 23-24 квітня 2015 р. : збірник матеріалів. – Харків : ХНТУСГ ім. П. Василенка, 2015. – С.151-161.

11. Чеботарьов М. К. Відповідальність в системі соціальної компетентності / М. К. Чеботарьов // Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи : Матеріали V Міжнародної наукової конференції (24-25 квітня 2014 р.) / За заг. ред. В. М. Бабаєва; Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ, 2014. – С. 108-110.

12. Чеботарев Н. К. Влияние качественного уровня образовательной среды на профессионализм выпускников высших технических учебных заведений / Н. К. Чеботарев // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. До 125-річчя НТУ «ХПІ» : зб. наук. пр. / ред. Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський. – Харків : НТУ «ХПІ», 2010. – С.218-227.

13. Чеботарьов М. К. Духовно-моральнісні основи і відповідальність у системі адаптивного управління / М. К. Чеботарьов // Духовно-моральні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації : зб. наук. пр.: за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., 5-6 листопада 2014 р., м. Харків: у 2 ч. Ч. 1 / ред. О. Г. Романовський, Ю. І. Панфілов. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – С.251-255.

14. Чеботарьов М. К. Ігрове проектування як активний метод навчання студентів економічного профілю / М. К. Чеботарьов, І. Г. Васильєва // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : Збірник наукових праць / редкол. Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – Вип. 39 (92). – С.103-108.

15. Чеботарьов М. К. Особливості професійного становлення сучасного фахівця в умовах інноваційного розвитку суспільства / М. К. Чеботарьов // Теорія і практика управління соціальними системами : Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків : НТУ «ХТІГ», 2010. – №3. – С.53-58.

16. Чеботарьов М. К. Умови адаптивності педагогічних технологій / М. К. Чеботарьов // Сучасні педагогічні технології в освіті : Збірник науково-методичних праць; за ред. Р. П. Мигушенко, Ю. І. Панфілова. – Харків : НТУ «ХПІ», 2016. – С.177-183.

17. Чеботарьов М. К. Формування готовності до адаптивного управління сучасного менеджера засобами тренінгових технологій / Є. В. Воробйова, М. К. Чеботарьов // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я : Двадцять шоста міжнародна науково практична конференція Micro CAD-2018, 16-18 травня 2018 р.; у 4 ч. Ч.4 / За ред. проф. Сокола Є. І. – Харків : НТУ «ХПІ». – С.125.

18. Chebotarev N. K. Formation of efficiency of future managers adaptive management-an essential condition of improving of the quality of their training / O. G. Romanovskiy, N. K. Chebotarev //14-th International Scientific Conference of the Romanian-German University of Sibiu & Wilhelm «Social Entrepreneurship in the context of the post-crisis period and the implementation of the Europe 2020 Strategy» October30th – 31th,-Sibiu, Romania, 2014. – С. 111-117.

***Наукові праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації:***

19. Чеботарьов М. К. Логіка соціального управління : монографія / О. С. Пономарьов, М. К. Чеботарьов, І. В. Асєєва; заг. ред. О. С. Пономарьов. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – 200 с.

20. Чеботарьов М. К. Моделювання діяльності фахівця : навчально-методичний посібник / О. С. Пономарьов, Н. В. Середа, М. К. Чеботарьов. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – 58 с.

21. Чеботарьов М. К. Готовність до адаптивного управління сучасного менеджера в умовах конкуренції на ринку праці : навчальний посібник / М. К. Чеботарьов, О. Г. Романовський, Т. В. Гура, Є. В. Воробйова, С. М. Резнік, Ю. І. Панфілов, А. І. Черкашин, В. В. Бондаренко. – Харків : ФОП Панов А. М., 2018. – 161 с.

АНОТАЦІЇ

Чеботарьов М. К. Формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2018.

Дисертацію присвячено проблемі формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки. Проведено аналіз теоретичних, концептуальних і методичних засад. Визначено базові поняття дослідження «адаптивне управління», «підготовка майбутніх менеджерів до адаптивного управління», «готовність майбутніх менеджерів до адаптивного управління», розкрито структуру готовності студентів до виконання таких управлінських функцій: компоненти (мотиваційно-ціннісний, операційно-діяльнісний, саморегулюючий), однойменні критерії, відповідні їм показники, рівні сформованості (низький, середній, високий). Визначено, обґрунтовано й експериментальних шляхом перевірено ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: заклад вищої освіти, майбутні менеджери, професійна підготовка, формування готовності до адаптивного управління, педагогічні умови, модель формування готовності, реалізація педагогічних умов, педагогічний експеримент.

Чеботарев М. К. Формирование готовности будущих менеджеров к адаптивному управлению в процессе профессиональной подготовки. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 - теория и методика профессионального образования. - Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Винница, 2018.

Диссертация посвящена проблеме формирования готовности будущих менеджеров к адаптивному управлению в процессе профессиональной подготовки. Проведен анализ теоретических, концептуальных и методических основ. Определены базовые понятия исследования «адаптивное управление», «подготовка будущих менеджеров к адаптивному управлению», «готовность будущих менеджеров к адаптивному управлению», раскрыта структура готовности студентов к выполнению таких управленческих функций: компоненты (мотивационно-ценностный, операционно-деятельностный, саморегулирующий), одноименные критерии, соответствующие им показатели, уровни сформированности (низкий, средний, высокий). Определено, обосновано и экспериментальным путем проверено эффективность педагогических условий формирования готовности будущих менеджеров к адаптивному управлению в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: учреждение высшего образования, будущие менеджеры, профессиональная подготовка, формирование готовности к адаптивному управлению, педагогические условия, модель формирования готовности, реализация педагогических условий, педагогический эксперимент.

Chebotariov M. K. Formation of future managers' readiness for adaptive management in the professional training process. – Manuscript.

Dissertation on the Candidate of Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy) Degree in specialty 13.00.04 – «Theory and methodology of professional training». – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, 2018.

The dissertation research substantiates the necessity and expediency of formation of future managers' readiness for adaptive management in the process of their professional training in higher education establishments in view of the current demands of the labor market, socio-economic and socio-political challenges.

The object of the dissertation research is future managers' professional training in institutions of higher education, and the subject is pedagogical conditions for the formation of future managers' readiness for adaptive management in the process of professional training.

The aim of the dissertation research is to substantiate and experimentally verify the effectiveness of pedagogical conditions for formation of future managers' readiness for adaptive management in the process of professional training.

On the basis of analysis of scientific sources on the chosen problem the content of the key concepts of the dissertation research has been determined: «training of future managers for adaptive management» – purposeful, organized, systematic process of training future managers in higher education establishments, aimed at developing their professional competence and managerial culture in general, as well as the formation of readiness for adaptive management in particular, «readiness of future managers for adaptive management» – the characteristic of the management activity subject, which independently adapts to its changes, acquires the necessary knowledge and skills, is able to make appropriate decisions in problematic situations, as well as to plan and carry out actions that are adequate to the specific circumstances, and also provides self-control, self-regulation, self-management and self-improvement in the process of their effective implementation, «adaptive management» – a type of management that relies on the use of flexible, innovative tools and methods in the process of making managerial decisions, introduction of expedient and timely changes aimed at ensuring the efficiency of activities, maintaining sustainable development and stability, increasing the competitive advantages of enterprises, institutions, organizations in conditions of uncertainty, socio-economic and socio-political instability.

The structure of future managers' readiness for adaptive management comprises the following components: motivational-value, operational-activity and self-regulating, which are revealed in the corresponding criteria, indicators and formation levels (low, medium and high). Indicators of the motivational-value criterion are as follows: awareness of the importance of readiness for adaptive management for the successful managerial professional activity; interest in the problems of adaptive management; motivation for success; satisfaction with the profession choice;

operational-activity – academic success in managerial disciplines, knowledge of adaptive management problems, self-management ability, adaptability; and self-regulating – self-effectiveness, communicative competence, ability to volitional self-regulation, ability to self-control.

Pedagogical conditions for formation of future managers' readiness for adaptive management have been singled out and theoretically substantiated as following: ensuring future managers' orientation to formation their readiness for adaptive management; intensifying the interaction of teachers and students to ensure their effective inclusion in the process of training for adaptive management; the usage of innovative pedagogical technologies in training future managers for adaptive management.

The model of formation future managers' readiness for adaptive management in the process of their professional training has been created. The model unites four interconnected blocks: conceptual-target (social demand, purpose and tasks of professional training); theoretical and methodological (methodological approaches, general didactic and specific principles, fundamental for formation of future managers' readiness for adaptive management); content-technological (pedagogical conditions, methods, forms, educational activities, stages of research and experimental work implementation); performance-evaluation (components, criteria, indicators and levels of formation of future managers' readiness for adaptive management). The content and methodology of pedagogical conditions for formation future managers' readiness for adaptive management in the process of professional training in higher education establishments during the selected stages of research and experimental work (preparatory-motivational, information-cognitive, procedural-modeling, reflexive-analytical) have also been revealed.

Key words: higher education establishment, future managers, professional training, formation readiness for adaptive management, pedagogical conditions, readiness formation model, realization of pedagogical conditions, pedagogical experiment.